

Από το αριστερό κολπικό ωτίο στην καρδιοεμβολή – Ώρα για επίκληση της διαδερμικής παρέμβασης αποκλεισμού του ωτίου;¹

ΣΑΒΒΑΣ Θ. ΤΟΥΜΑΝΙΔΗΣ

Καθηγητής Θεραπευτικής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών, Νοσοκομείο «Αλεξάνδρα»

Λέξεις Ευρετηρίου:

Κολπική μαρμαρυγή, Σύγκλιση ωτίου αριστερού κόλπου

Σάββας Θ. Τουμανίδης

Καθηγητής Θεραπευτικής Ιατρικής Σχολής

Διεύθυνση Επικοινωνίας:

Λεωφ. Βασ. Σοφίας 80 - Λούρου
11528 Αθήνα
Νοσοκομείο "Αλεξάνδρα"

Στο τελευταίο τεύχος της Ελληνικής Καρδιολογικής Επιθεώρησης (ΕΚΕ) δημοσιεύτηκε το ενδιαφέρον άρθρο σύνταξης που αφορά τη σύγκλιση του ωτίου του αριστερού κόλπου ως θεραπευτική επιλογή στην αντιμετώπιση των ασθενών με κολπική μαρμαρυγή, οι οποίοι έχουν αντένδειξη στη λήψη αντιπηκτικής αγωγής.¹ Εντύπωση προκαλεί στο συγκεκριμένο άρθρο η παντελής απουσία οιασδήποτε αναφοράς (ούτε καν βιβλιογραφικά) για τα τεκταινόμενα επί του θέματος στον Ελληνικό χώρο τόσο ερευνητικά όσο και κλινικά. Υποτίθεται ότι τα άρθρα σύνταξης γράφονται από επαΐοντες για την ενημέρωση των Ελλήνων Καρδιολόγων προκειμένου να διαχειρισθούν υπεύθυνα τους ασθενείς τους σε κέντρα αναφοράς επί του συγκεκριμένου θέματος.

Η απουσία οποιασδήποτε αναφοράς στο άρθρο για την ερευνητική και κλινική πρωτοπορία που παρουσιάζει η Θεραπευτική Κλινική του Πανεπιστημίου Αθηνών, στο νοσοκομείο «Αλεξάνδρα», επί του συγκεκριμένου θέματος προκαλεί ιδιαίτερο προβληματισμό, γιατί τα παραπάνω έχουν επανειλημμένα ανακοινωθεί με ομιλίες και παρουσιάσεις εργασιών τόσο στο διεθνή²⁻¹⁴ όσο και στον Ελληνικό χώρο¹⁵⁻²⁶. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι στη Θεραπευτική Κλινική η διερεύνηση της σημασίας του ωτίου του αριστερού κόλπου στην κολπική μαρμαρυγή και η σχέση του με τα καρδιοεμβολικά επεισόδια υπήρξε αντικείμενο κλινικής έρευνας από τη δεκαετία του 1990.^{2,7,15,17} Ενώ σύγκλιση του ωτίου του αριστερού κόλπου, σε ασθενείς με κολπική μαρμαρυγή που έχουν αντένδειξη στη λήψη αντιπηκτικών, διενεργείται πάνω από 10 χρόνια.^{11,12,21} Μάλιστα, η συσκευή σύγκλισης που χρησιμοποιείται (επινόησης του κ. Ε. Σιδηρή) παρουσιάζει το πλεονέκτημα, έναντι άλλων παρόμοιων συσκευών σύγκλισης, ότι είναι απαλλαγμένη μεταλλικών στοιχείων.⁴ Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία καθότι σημαντικός αριθμός επιπλοκών που οφείλονται στις συσκευές (διάτρηση τοιχώματος ωτίου, ενδοκαρδίτιδα, σχηματισμός θρόμβου) αποδίδονται στα μεταλλικά στοιχεία της συσκευής.

Σκοπός της επιστολής αυτής δεν είναι η προβολή των πρωτεργατών της πρωτοποριακής αυτής μεθόδου αντιμετώπισης του συγκεκριμένου προβλήματος. Από πολλού χρόνου, για τα περισσότερα στελέχη της ερευνητικής αυτής ομάδας, η επιδίωξη δημόσιας προβολής έχει απολέσει οιαδήποτε σκοπιμότητα (εάν ποτέ υπήρχε). Ωστόσο, η αγόγγυστη ανοχή της αποσιώπησης καταλήγει τελικά εις βάρος του Έλληνα ασθενή αφού στερείται μιας θεραπευτικής παρέμβασης σε ένα εξαιρετικά δυσεπίλυτο πρόβλημα.

Βιβλιογραφία

1. Αθανασόπουλος Γ, Βασιλειάδης Ι. Από το αριστερό κολπικό ωτίο στην καρδιοεμβολή – Ώρα για επίκληση της διαδερμικής παρέμβασης αποκλεισμού του ωτίου; Ελλην Καρδιολ. Επιθ

- 2016;57:107-111.
2. Panagiotopoulos K, Toumanidis S, Saridakis N, Vemmos K, Mouloupoulos S. Left atrial and left atrial appendage functional abnormalities in patients with cardioembolic stroke in sinus rhythm and idiopathic atrial fibrillation. *J Am Soc Echocardiogr.* 1998;11:711-719.
 3. Panagiotopoulos K, Toumanidis S, Vemmos K, Saridakis N, Stamatelopoulos S. Secondary prognosis after cardioembolic stroke of atrial origin: The role of left atrial and left atrial appendage dysfunction. *Clin Cardiol.* 2003;26:269-274.
 4. Toumanides S, Sideris EB, Agricola T, Mouloupoulos S. Transcatheter patch occlusion of the left atrial appendage using surgical adhesives, in high risk patients with atrial fibrillation. *J Am Coll Cardiol.* 2011;58:2236-40.
 5. Toumanidis S, Matthaios I, Sideris E, Mouloupoulos S. The use of transoesophageal echocardiography for guiding left atrial appendage occlusion: Impact on radiation exposure. *JCVd* 2014;2:45-49.
 6. Toumanides S, Sideris E, Agricola T, Chatzidou S, Sideris B, Mouloupoulos S. Chapter 22. The Transcatheter Patch: A Wireless Absorbable Device for Left Atrial Appendage Obliteration. Advantages and Disadvantages of the Different Models. In: Luvs Cunha. Nova Science Publishers eds. *Atrial Fibrillation: Causes, Diagnosis and Treatment Options.* 2014.
 7. Toumanidis S, Panagiotopoulos K, Saridakis N, Vemmos K, Mouloupoulos S. Effect of atrial fibrillation on left atrial appendage blood flow characteristics. XVth Congress of the European Society of Cardiology. Nice-France, August 29 – September 2, 1993. *Eur Heart J.* 1993; 14 (Abstract Supplement):182, No 1083.
 8. Panagiotopoulos K, Toumanidis S, Vemmos K, Saridakis N, Stamatelopoulos S. Left atrial appendage dysfunction is predictive for recurrent cardioembolic stroke in patients with idiopathic nonrheumatic atrial fibrillation. 6th World Hellenic Biomedical Congress. Athens, October 11-15, 2000. *Book of Abstracts* p. 51, OP-1.
 9. Sideris EB, Toumanides S, Petrou M, Mouloupoulos SD. Left atrial appendage obliteration in piglets. *Cardiology in the Young.* 2002, Suppl.
 10. Sideris EB, Toumanides S, Sideris C, Mouloupoulos S. The optimal method for the obliteration of the atrial appendage in piglets: patch or device? The Society for Cardiovascular Angiography and Interventions'. 27th Annual Scientific Sessions. San Diego, CA-USA, April 28-May 1, 2004. *Cathet Cardiovasc Interv.* 2004;62:100 B-11.
 11. Sideris EB, Toumanides S, Rokas S, Macuil B, Mouloupoulos S. Transcatheter patch obliteration of the left atrial appendage: experimental validation and early clinical experience. American College of Cardiology - 55th Annual Scientific Session. Atlanta, USA, March 11-14, 2006. *J Am Coll Cardiol.* 2006;47(Suppl. B):2901-63.
 12. Sideris EB, Toumanidis S, Rokas S, Chatzidou S, Macuil B, Mouloupoulos SD. Left atrial appendage occlusion by the transcatheter patch: experimental work and early clinical experience. World Congress of Cardiology. Barcelona, Spain, September 2-6, 2006. *Eur Heart J.* 2006; 27 (Abstract Suppl), 34.
 13. Sideris EB, Toumanides S, Carpenko Y, Macuil B, Sideris BE, Collette HD, Mouloupoulos S. Transcatheter patch occlusion of the left atrial appendage in high risk for stroke patients with atrial fibrillation. *Circulation.* 2009;120:S930 (abstr. 4288).
 14. Sideris E, Toumanides S, Agricola T, Chatzidou S, Mouloupoulos S. What is the optimal attachment method for the transcatheter patch in left atrial appendage occlusion: Surgical adhesive or direct stretching? SCAI's 35th Annual Scientific Sessions, Las Vegas, Nevada, 9-12 May 2012. *Catheter Cardiovasc Interven* 2012;79(Suppl.):S95
 15. Παναγιωτόπουλος ΚΕ, Τουμανίδης ΣΘ, Σαριδάκης ΝΣ, Βέμμος ΚΝ, Μουλόπουλος ΣΔ. Η επίδραση της κολπικής μαρμαρυγής στη ροή του ωτίου του αριστερού κόλπου. *Ελλ Καρδιολ Επιθ.* 1994, 35 408-415.
 16. Πάντσιος Χ, Τουμανίδης Σ, Σιδερίης Ε, Ρόκας Σ, Μουλόπουλος Σ. Σύγκλιση ωτίου αριστερού κόλπου σε ασθενή με χρόνια κολπική μαρμαρυγή και αντένδειξη στη λήψη αντιπηκτικών. *Ελλ Καρδιολ Επιθ.* 2012;53:114-117.
 17. Τουμανίδης Σ, Παναγιωτόπουλος Κ, Σαριδάκης Ν, Βέμμος Κ, Μουλόπουλος Σ. Η επίδραση της κολπικής μαρμαρυγής στη ροή του ωτίου του αριστερού κόλπου. 14ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο. Αθήνα, 28 - 30 Οκτωβρίου 1993. *Ελλην Καρδιολ Επιθ.* 1993, 34 (Συμπλ Β): Β45, Περιλ. No 186.
 18. Τουμανίδης ΣΘ, Παναγιωτόπουλος ΚΕ, Σαριδάκης ΝΣ, Βέμμος ΚΝ, Μουλόπουλος ΣΔ. Μεταβολές της ροής στο ωτίο του αριστερού κόλπου σε ασθενείς με κολπική μαρμαρυγή και εμβολικό αγγειακό εγκεφαλικό επεισόδιο. 15ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο. Αθήνα, 3-5 Νοεμβρίου 1994. *Ελλην Καρδιολ Επιθ.* 1994, 35 (Συμπλ. Β): No 112.
 19. Παναγιωτόπουλος Κ, Τουμανίδης Σ, Βέμμος Κ, Σαριδάκης Ν, Σταματελόπουλος Σ. Η μείωση της συσταλτικότητας του ωτίου του αριστερού κόλπου είναι προγνωστική επανεμφάνιση καρδιοεμβολικού αγγειακού εγκεφαλικού επεισοδίου σε ασθενείς με ιδιοπαθή – μη ρευματική κολπική μαρμαρυγή. 4ο Παμπελοποννησιακό Ιατρικό Συνέδριο. Τρίπολη, 20-22 Οκτωβρίου 2000. *Περίληψη* No 70.
 20. Σιδερίης ΕΒ, Παππά Π, Τουμανίδης ΣΘ, Μουλόπουλος ΣΔ. Απόφραξη του κολπικού ωτίου σε χοιρίδια. 24ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο. Ρόδος, 2-4 Οκτωβρίου 2003. *Ελλην Καρδιολ Επιθ.* 2003, 44 (Συμπλήρωμα Β): 21, Περιλ. No 34.
 21. Τουμανίδης Σ, Σιδερίης Ε, Μπράμος Δ, Χατζίδου Σ, Ρόκας Σ, Macuil B, Μουλόπουλος Σ. Σύγκλιση του ωτίου του αριστερού κόλπου με διαδερμική τοποθέτηση εμβολώματος: πειραματική εργασία και πρόσφατη κλινική εμπειρία. 27ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο. Αθήνα, 2-4 Νοεμβρίου 2006. *Περίληψη* No 18.
 22. Toumanides S, Sideris E, Bramos D, Carpenko Y, Macuil B, Chatzidou S, Mouloupoulos S. Transcatheter patch occlusion of the left atrial appendage in high risk

- for stroke patients with atrial fibrillation. 300 Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο. Αθήνα, 29-31 Οκτωβρίου 2009. Ελλην Καρδιολ. Επιθ. 2009; 50 (Συμπλήρωμα Α): 76, Περίληψη Νο 152.
23. Τουμανίδης Σ. Λειτουργικά χαρακτηριστικά του ωτίου του αριστερού κόλπου σε φλεβοκομβικό ρυθμό και κολπική μαρμαρυγή. Π.Π.Γ. Νοσοκομείο Ιωαννίνων, 25 Νοεμβρίου 1994.
24. Τουμανίδης Σ. Θεραπευτικές εξελίξεις στην πρόληψη του αγγειακού εγκεφαλικού επεισοδίου σε ασθενείς με κολπική μαρμαρυγή. Θεραπευτικές εξελίξεις 2011. Αθήνα, 16 Απριλίου 2011.
25. Τουμανίδης Σ. Η συμβολή των υπερήχων στη διάγνωση και τη θεραπεία των αγγειακών εγκεφαλικών επεισοδίων. Ιατρικός Σύλλογος Λάρνακας. Λάρνακα, Κύπρος, 12 Ιανουαρίου 2012.
26. Τουμανίδης Σ. Ο σημαντικός ρόλος των υπερήχων σε ασθενείς με αγγειακό εγκεφαλικό επεισόδιο. Pulse & Cardio Electrics 2012. Κρήτη, 6-8 Ιουλίου 2012.

Απάντηση Σύνταξης

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Διευθυντής Σύνταξης

Με ιδιαίτερο ενδιαφέρον υπεδέχθη η σύνταξη του περιοδικού την εμπειριστατωμένη επιστολή του καθηγητού Σ. Τουμανίδη.

Ο προβληματισμός που διατυπώθηκε είναι πράγματι καίριος καθ' όσον αφορά την επαρκή προβολή του ερευνητικού έργου που παράγεται εντός Ελλάδος.

Είναι γεγονός ότι στα διεθνή περιοδικά διακρίνεται τάση ευμενεστέρας διαχείρισεως διακεκριμένων διεθνών κέντρων αναφοράς, ωστόσο με τήρηση κανόνων τυπικότητας και επιλεκτική άσκηση επικοινωνιακών δεξιοτήτων.

Ωστόσο, στις δημοσιευόμενες συστάσεις είτε κατευθυντήριες οδηγίες των επιστημονικών εταιρειών, τα κριτήρια είναι συγκεκριμένα για την επιλογή των βιβλιογραφικών αναφορών με επιλογή αυτών που κρίνονται δόκιμες προς ενδεχόμενη κλινική εφαρμογή και αξιοποίηση.

Σε ότι αφορά τη γραμμή που ακολουθείται στα άρθρα σύνταξης της Ελληνικής Καρδιολογικής Επιθεώρησης, τουλάχιστον σε ότι αφορά την τρέχουσα περίοδο, καταβάλλεται προσπάθεια ώστε τα άρθρα σύνταξης να στοχεύουν στην βελτιστοποίηση της επικαιροποιημένης κλινικής ενημέρωσης των ασκούντων καρδιολογία.

Η συγκεκριμένη στόχευση επιβάλλει την χρήση και αναφορά των διεθνώς αποδεκτών θεραπευτικών και επεμβατικών στρατηγικών, όπως αυτές έχουν ενσωματωθεί στα τρέχοντα κείμενα αναφοράς των διεθνών επιστημονικών εταιρειών και κατά συνέπεια περιορίζει το εύρος των βιβλιογραφικών αναφορών στις συσχετιζόμενες με ήδη αποδεκτές τεχνικές και προτεινόμενες προς δυναμική κλινική εφαρμογή.

Ο προσανατολισμός αυτός στερεί από τα άρθρα σύνταξης τη δυνατότητα να αποτελέσουν επικοινωνιακά οχήματα αναφοράς του συνόλου των δημοσιευμένων ερευνητικών προσπαθειών και επιτευγμάτων, ακόμη και αν αυτά αφορούν σεβαστά κέντρα και διακεκριμένους ερευνητές όπως εν προκειμένω.

Είναι εύλογο, προς ενημέρωση και των νεωτέρων συναδέλφων, να προβληθεί το εξαιρετο ερευνητικό έργο Ελληνικών κέντρων αριστείας.

Ενδεχομένως η παράθεση στην Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρησης οργανωμένης παρουσιάσεως του διαχρονικού ερευνητικού έργου κέντρων αναφοράς σε επιλεγμένες από τους ενδιαφερόμενους θεματικές ενότητες, να συμβάλει στην ευόδωση της αναγκαιότητας για γνωστοποίηση αυτού του εξαιρετου έργου στους νεώτερους καρδιολόγους τόσο προς έμπνευση όσο και μίμηση.